

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ШКОЛІ

FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART FOR INNOVATIVE VOCAL AND CHORAL ACTIVITIES IN SCHOOL

Стаття присвячена одній із актуальних проблем формування професійної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до інноваційної вокально-хорової діяльності у закладах загальної середньої освіти. У контексті теми проаналізовано праці сучасних науковців і з'ясовано, що певна кількість дослідників частково торкаються різних аспектів досліджуваного питання. Встановлено, що готовність сучасного вчителя до впровадження в професійну діяльність інноваційних технологій є індикатором його творчої індивідуальності та характеризує його як висококваліфікованого, креативного фахівця. Основну увагу зосереджено на теоретико-методичних засадах формування готовності майбутніх педагогів-музикантів до розвитку вокально-хорових здібностей школярів та практичних аспектах використання інноваційних методичних прийомів на уроках музичного мистецтва. Висвітлюються особливості підготовки здобувачів вищої освіти на заняттях з «Постановки голосу», «Диригування» і «Теорії та методики навчання мистецтв у школі» до інноваційної вокально-хорової діяльності в школі. Зазначається також, що різнобічно підготовлений педагог мав би вміти застосовувати в професійній діяльності інноваційні методи та форми, які сприятимуть вокально-хоровому розвитку учнів і зроблять навчання більш продуктивним. Запропоновано шляхи формування вокально-виконавських компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва й сучасні методичні прийоми розвитку вокальних здібностей учнів. Це дидактичні ігри «Відгадай пісню», «Гра з м'ячиком», інтерактивні музичні вправи з конструктором LEGO, «Мікрофон», «Кольорова розпівка», музикування на діатонічних дзвониках і художнє виконання пісні в ролях. Застосування інноваційних освітніх технологій у вокально-хоровій роботі з учнями дає можливість зробити процес навчання змістовним, захоплюючим і цікавим.

Ключові слова: готовність до інноваційної діяльності, майбутні вчителі музичного мистецтва, вокально-хорові компетентності, школярі

The article is devoted to one of the current problems of forming the professional readiness of future teachers of music art for innovative vocal and choral activities in general secondary education. In the context of the topic, the works of modern scientists are analyzed and it is found that a number of researchers partially touch on various aspects of the research question. It is established that the readiness of a modern teacher to introduce innovative technologies into professional activity is an indicator of his creative individuality and characterizes him as a highly qualified, creative specialist. The main attention is focused on the theoretical and methodological principles of forming the readiness of future music teachers to develop vocal and choral abilities of students and practical aspects of using innovative methods in music lessons. The peculiarities of the preparation of higher education students in the classes on "Voice Production", "Conducting" and "Theories and Methods of Teaching Arts at School" for innovative vocal and choral activities at school are highlighted. It is also noted that a well-trained teacher should be able to apply innovative methods in professional activities, methodological techniques that will promote vocal and choral development of students and make learning more productive. Ways of formation of vocal-performing competences of future teachers of music art and modern methodical methods of development of vocal abilities of pupils are offered. These are didactic games "Guess the song", "Ball game", interactive musical exercises with LEGO, "Microphone", "Colorful singing", music on diatonic bells and artistic performance of the song in the roles of. Innovative educational technologies in vocal and choral working with students gives the opportunity to make the learning process meaningful, exciting and interesting.

Key words: readiness for innovative activity, future teachers of music art, vocal and choral competencies, schoolchildren

УДК 378; 37.09
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.33>

Ільчук Л.П.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

Ратинська І.В.,

канд. пед. наук,
завкафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

Швидків М.Л.,

заслужений артист України,
доцент кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На нинішньому етапі розвитку українського суспільства наукова спільнота акцентує увагу на проблемах професійної підготовки фахівців педагогічного профілю. Сучасна освіта перебудовується за особистісно-орієнтованим принципом і передбачає гармонійний розвиток цілісної, компетентної особистості, здатної до швидкої адаптації у соціумі. У зв'язку з цим суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва

Процес підготовки майбутніх освітян передбачає формування загальних і спеціальних (фахових) компетентностей необхідних для успішної діяльності у Новій українській школі. Водночас у Концепції НУШ йдеться про нову роль учителя, а саме: коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини, тобто педагога, який зацікавлює, супроводжує, надихає власним прикладом [2, с. 16]. Конкурентоздатний фахівець має володіти фундаментальними теоретико-методичними знаннями, інноваційно, креативно мислити, бути майстерним виконавцем.

Необхідними для успішної фахової діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва є вокально-хорові компетентності, без яких молодий освітянин не зможе професійно здійснювати музично-педагогічну роботу у закладі загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів далеко не нова в педагогічній теорії та практиці. Низка вітчизняних і сучасних науковців уже присвятили свої праці різнобічному вивченню цього питання намагаючись віднайти нові методи, форми, прийоми та засоби навчання, що відповідають вимогам часу. Шляхи удосконалення теоретичної і методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва запропонували у своїх працях К. Авраменко, О. Апраксина, І. Боднарук, Н. Верещагіна, С. Горбенко, А. Козир, Є. Проворова, Т. Рейзенкінд, Л. Таланова й ін. Дослідженню особливостей вокально-хорового розвитку школярів присвятили роботи Е. Абдуллін, І. Гадалова, Т. Дорошенко, Н. Дем'янюк, А. Козир, Н. Лебедева, М. Михаськова, Т. Овчинникова, Е. Печерська, О. Ростовський, М. Румер, Г. Стець, Г. Стулова, І. Тимофєєв, Н. Перцова, С. Юрчук, Ю. Юцевич. Проблеми підготовки вчителів до розвитку вокально-хорових навичок учнів вивчали Л. Василевська-Скупа, Л. Василенко, Л. Гавриленко, Л. Каменецька, Л. Лабінцева, І. Липа, О. Матвєєва, Н. Можайкіна, Н. Овчаренко, Г. Панченко, Т. Пляченко, О. Прядко, С. Сисоєва, О. Стахевич, Г. Стасько, О. Шуляр, В. Черкасов та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Результати здійсненого аналізу наукових напрацювань у напрямку досліджуваного питання підтвердили значний інтерес учених до означеної тематики. Водночас з'ясовано, що у науковій теорії та музично-педагогічній практиці мало уваги приділяється інноваційним методам вокально-хорової роботи з учнями та ще не розроблено дидактичне забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до такої діяльності. Вважаємо, що означені питання потребують детального вивчення і викладення результатів наукової розвідки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є характеристика процесу підготовки майбутніх педагогів-музикантів до інноваційної вокально-хорової діяльності на заняттях музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна освітня діяльність передбачає розроблення та використання освітніх технологій, форм, методів і засобів навчання, виховання [4]. Тому формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до впровадження інноватики в робочий процес є пріоритетним завданням закладів вищої педагогічної освіти.

Окрім музично-педагогічної майстерності випускники мають володіти комплексом загальних якостей, що презентують його як творчу, креативну, інноваційно скеровану особистість. Передусім, це ерудиція, почуття нового, здатності до аналізу та самоаналізу, гнучкість й об'ємність мислення, активність, розвинена уява. Саме ці риси є запорукою втілення в шкільний педагогічний процес елементів новизни. Адже учень, як динамічний суб'єкт педагогічних впливів, постійно змінюється, визначає мету та вибирає засоби її досягнення для свого розвитку. Таким чином, динамізм навчально-виховного процесу спонукає педагога не лише до вирішення проблем, що виникають, а й визначає специфіку його педагогічної діяльності [8, с. 57]. Ще О. Рудницька стверджувала, що впровадження педагогічних інновацій в освітній процес є необхідним, адже це сприяє формуванню професійної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва [6, с. 119].

Мету підготовки педагогів обумовлюють завдання музично-естетичного виховання школярів серед яких – розвиток навиків музичного сприймання та плекання вокально-хорових здібностей.

Формування вокально-хорових і методичних компетентностей студентів відбувається під час вивчення освітніх компонентів, що входять до професійного циклу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Це «Постановка голосу», «Хорове диригування», «Хоровий клас» і «Теорія та методика навчання мистецтв у школі».

Вокально-хорове виховання у школі передбачає не лише формування в учнів навичок чистого інтонування, вміння правильно заокруглювати, тягнути звук, злагоджено співати в унісон, а й розвиток емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних потреб. До вокально-хорової роботи відносять розспівки, виконання пісень, а також участь у вокально-хорових гуртках. З досвіду знаємо, що розспівки, як правило, не дуже подобаються дітям, тому вчителі-практики намагаються зацікавити учнів до такої діяльності різними прийомами і засобами навчання, водночас науковці відшуковують нові педагогічні ідеї розвитку вокальних здібностей школярів.

Приміром, М. Михаськова рекомендує вчителям орієнтуватися на модель розвитку вокально-інтонаційних навичок учнів у процесі розспівування, яка включає вокальні вправи поділені за типами, видами та напрямками застосування [1, с. 127]. М. Румер вважала за доцільне використовувати для розспівування фрагменти пісенних творів, які вивчаються на заняттях з музичного мистецтва, адже це сприятиме кращому засвоєнню мелодії пісні [7].

Заняття з «Постановки голосу» покликані вирішити завдання, що стосуються розвитку вокальних здібностей майбутніх педагогів, прищеплення

їм навичок роботи з дітьми під час вокальної діяльності.

Погоджуючись із Т. Рейзенкінд, що «основою професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва є, передовсім, їх художньо-виконавський розвиток...» [5, с. 12] рекомендуємо під час формування вокальних компетентностей здобувачів акцентувати увагу на методичних прийомах, які допоможуть вихованню майстерності педагога-виконавця. Так і Н. Овчаренко переконана, що на заняттях з вокальних дисциплін у виборі методів важливо реалізовувати два підходи: спрямованість на активізацію творчого самовираження або спрямованість на їх «муштрування» [3, с. 311].

Для розвитку творчо-виконавських компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з вокалу використовуємо вокальні арії та дуети з опер, романси й українські народні пісні, які входять до навчальної шкільної програми. Наприклад, дуєт Одарки та Карася, пісня Наталки, каватина Султана з опери «Запорожець за Дунаєм», романси «Не щербечи, соловейку», «Черемшина», українські пісні «Ой ходила дівчина бережком», «Місяць на небі», «Через сад-виноград» тощо. Включення такого пісенного матеріалу до програми з «Постановки голосу» сприяє відпрацюванню в майбутніх педагогів здатності відтворювати відповідний емоційний стан з метою виразної передачі художніх образів музичних творів.

Удосконалення диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва відбувається на індивідуальних заняттях з «Диригування» та «Хорового класу». Метою вивчення означених освітніх компонентів є формування у здобувачів диригентських компетентностей, навичок хорового співу, а також вивчення методів і прийомів роботи зі шкільним хором.

У процесі освоєння навчальної дисципліни «Диригування» в студентів розвивається музично-естетичний інтелект, виконавська майстерність, а також удосконалюються основні знання, уміння і навички. Це в майбутньому допоможе в керуванні хоровим співом учнів на заняттях музичного мистецтва та під час гурткової роботи. У контексті зазначеного в класі диригування радимо використовувати вправи, що розвивають диригентські навички майбутніх педагогів-музикантів. Так, правильній роботі кистей рук, їхньому розслабленню сприяє вправа з невеликим м'ячиком, що полягає у його відбиванні об стіл або підлогу. Наступний прийом застосовуємо для правильного відтворення та кращого запам'ятовування схем по диригуванню. Так, пропонуємо здобувачам схематично намалювати на плакаті чи на дошці ту чи іншу схему під музику. Таке візуальне асоціювання на заняттях з диригування допомагають майбутнім

педагогам набути та вдосконалити рухові навички.

Формування вокально-хорових методичних компетентностей відбувається, зокрема, у процесі виконання студентами творчих дидактичних завдань на заняттях з «Теорії та методики навчання мистецтв у школі». Під час вивчення означеного освітнього компоненту майбутні педагоги-музиканти отримують знання у галузі теорії і практики музичного виховання школярів, набувають методичних умінь і практичних навичок проведення музично-виховної роботи в закладах загальної середньої освіти.

Із метою застосування на заняттях музичного мистецтва інтерактивних методів навчання здобувачі освоюють методику проведення дидактичних і рольових ігор. Адже навчання через гру є цікавою й ефективною формою вокальної роботи на заняттях. Ігрова діяльність у Новій українській школі допомагає вчителю швидше знайти спільну мову з учнями та вийти на новий рівень творчості. Серед навчальних ігор «Відгадай пісню», сутність якої полягає у виконанні учнем а-капельно одного рядка з пісні, інші мають відгадати її назву. Чергова «Гра з м'ячиком» призначена для розвитку інтонаційних навичок і може застосовуватися на етапі розспівування учнів. Діти стають в коло, вчитель знаходиться всередині кола з м'ячиком. Проспівуючи ноту «до» кидає м'ячик до учня, той має чисто виконати наступну ноту «ре», і так далі...

Як зазначає Г. Стець, «вокально-хорові навички формуються за допомогою спеціальних вокально-хорових вправ та в процесі вивчення пісенно-хорового репертуару, який необхідно поступово ускладнювати» [9, с. 58]. Тому, крім ігрових прийомів вчимося на заняттях з методики використовувати творчі інтерактивні вправи для розспівування. Інтерактивні форми роботи створюють комфортні умови для навчання і в шкільній аудиторії. При цьому учні відчувають зацікавлення процесом активної взаємодії, що робить продуктивною вокально-хорову діяльність.

Сутність першої вправи «Мікрофон» полягає в тому, щоб в імпровізований чи справжній мікрофон чисто проінтонувати певний ритмічний малюнок або ж проспівати мелодію на легато чи стакато. Вчитель проспівує частину вокальної вправи та просить учня повторити чи продовжити. Ще одна вправа «Кольорова розспівка» представлена наочним зображенням кольорових сходинок, що полегшує засвоєння музичного звукоряду та напрямку руху мелодії. Виконання такої вправи формує ладове відчуття. Можливий варіант зі складанням таких сходинок з конструктора LEGO.

Наступний прийом, який пропонуємо для вокально-хорової роботи в школі пов'язаний із використанням діатонічних дзвоників. Робота на занятті з цими музичними інструментами приносить задоволення і вчителю, і учням. Звуковисотне

звучання кольорових дзвіночків сприятиме розвитку чистоти інтонування та ладового чуття. Діти із задоволенням імпровізують на дзвониках, створюють мелодичний або гармонічний супровід до пісні.

Урізноманітненню вокальної діяльності школярів на заняттях музичного мистецтва сприяє художнє рольове виконання пісні. Цінність такого методичного прийому полягає в тому, що учні починають краще розуміти пісенний текст і водночас розвивають свої музично-творчі, акторські здібності. Таким чином на заняттях з методики студенти виконують практичне творче завдання по розучуванню пісні в ролях відтворюючи музично-художні образи.

За допомогою комплексного використання таких вправ і методичних прийомів у школярів формуються ладові, метро-ритмічні почуття, чистота інтонування, співацька установка, музичний слух тощо.

Педагогічна практика є необхідним і важливим етапом у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності та логічним підсумком застосування студентами набутих знань, умінь і навичок. Тому, для вирішення освітніх завдань вокально-хорового розвитку учнів під час проходження практики в школі пропонуємо на розсуд майбутнього педагога включати до занять музичного мистецтва запропоновані інтерактивні вправи та дидактичні ігри. Такі інноваційні форми роботи суттєво сприяють розвитку вокально-хорових здібностей учнів.

Уведення в шкільний освітній процес описаних інноваційних форм навчання показали їхню ефективність під час вокально-хорової роботи. Використання нетрадиційних методів і форм на заняттях краще стимулюють школярів до проявів творчості, колективної діяльності та зацікавленого пізнання музичного мистецтва.

Висновки. Отже, орієнтація закладів вищої освіти на інноваційні форми роботи сприятиме ефективній методико-практичній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва освіти і розв'язанню конкретних навчально-виховних завдань в школі. Оволодіння новими знаннями, уміньми та навичками в галузі інноваційних

технологій дасть змогу педагогам професійного розвиватися і стати конкурентоспроможними на ринку праці. Описані ігрові й інтерактивні методи навчання сприяють колективній діяльності школярів і зацікавленому пізнанню вокально-хорового мистецтва, а також полегшують майбутньому вчителю процес музично-естетичного виховання.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо висвітлення емпіричних результатів застосування майбутніми педагогами-музикантами описаних вище інноваційних форм і методів роботи на заняттях музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Михаськова М. А. Модель розвитку вокально-інтонаційних навичок на уроках музики в початковій школі в процесі розспівки. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2013. № 46. С. 123–129.
2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / за. заг. ред. М. Гриценко. Київ : МОН України, 2016. 34 с.
3. Овчаренко Н. А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: дис. ... док. пед. наук / 13.00.04. Кривий Ріг, 2016. 547 с.
4. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00#Text>, вільний. Назва з екрана.
5. Рейзенкінд Т. Й. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музики у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ, 2008. 40 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. К., 2002. 270 с.
7. Румер М. О. Книга по пению: Для первого класса. М.: Издательство Академии педагогических наук, 1970. 103 с.
8. Скульский Р. П. Учитяся быть учителем. Москва : Педагогика, 1986. 144 с.
9. Стець Г. В. Сучасні підходи до формування вокально-хорових навичок учнів на уроках музичного мистецтва. *Scientific Journal «Science Rise»* : Pedagogical Education. Харків, 2016. № 2/5 (19). С. 55–59.